

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор”
в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.2. Педагогика (научна специалност Специална
педагогика)

Автор: **Олимпия Николаос Кацони**, докторант в СУ „Св. Климент Охридски“, ФНОИ,
катедра „Специална педагогика и логопедия“

Научен ръководител: **проф. дпн Мира Димитрова Цветкова-Арсова**, СУ „Св.
Климент Охридски“

Рецензент: **проф. дпн Цветанка Луканова Ценова**, СУ „Св. Климент Охридски”

***Тема: „Ученици със специални образователни потребности – обект на тормоз в
общообразователните училища“***

Олимпия Николаос Кацони е родена през 1979 г. в Република Гърция. Получила е бакалавърска степен по Философия в Солунския университет „Аристотел“ през 2021 г., а през 2011 г. от същия университет получава бакалавърска степен и по Специална педагогика. Магистърска степен е получила през 2013 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ От 2014 до 2017 г. е редовен докторант в Софийския университет. От 2014 г. досега работи в Министерството на образованието в Гърция.

За защитата на дисертационния си труд Олимпия Николаос Кацони е представила всички изискуеми документи съгласно Правилника за организацията и провеждането на докторантурата в Софийския университет "Св. Климент Охридски". Защитата се провежда при спазване на всички клаузи от ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение. Това дава право на Научното жури да изслуша и оцени кандидатът за придобиване на образователно-научна степен „доктор” в съответствие с регламентите на всички нормативни документи.

I. Оценка на актуалността и значимостта на разработения научен проблем

Проблемът за нарастващата и системно присъстваща в съвременното училище агресия е постоянно на вниманието на обществото в последно време. Агресията и училищният тормоз често са обект на коментари и анализи от различни специалисти и от медиите, като решения се търсят в различни посоки и се правят много усилия за достигане до причините за тези негативни явления. Дисертационният труд на Олимпия Кацони навлиза много дълбоко в тази проблематика, което го прави подчертано актуален, особено поради това, че опитва да надникне в общата картина на училищния тормоз през призмата на позицията, която децата със специални образователни потребности (СОП) заемат в общообразователното училище в качеството си на интегрирани ученици. Основно се търси взаимовръзката между вида нарушение, от

което е засегнато детето със СОП, и спецификата на тормоза, на който то е подложено. Замисълът да се проучи какво се случва с учениците със специални потребности в тази обстановка е оригинален и значим, той създава възможност за приноси както от теоретично, така и от практико-приложно естество.

II. Оценка по формални показатели: обем, структура, оформление и стил на изложение

По формални показатели дисертационният труд на Олимпия Кацони напълно отговаря на всички изисквания за научен труд за придобиване на ОНС „доктор”. Темата е точно формулирана и адекватно разработена във всички отношения. Трудът се простира на 313 стандартни компютърни страници, от които 238 представляват научен текст. С това изискванията за обем са дори надхвърлени. В структурно отношение дисертацията е разпределена в две части: теоретичен преглед с две свързани подчасти, и собствено изследване, в което присъстват дизайнът на собственото изследване и резултатите със съответните финални компоненти на труда.

Библиографският списък съдържа 145 заглавия на английски, 8 на гръцки и 16 електронни източника. Анализиранията литература е достатъчна по обем, правилно подбрана и коректно описана. Разгледаните източници са в преобладаващата си част от последните 10 години и включват информация от различни науки, предимно от сферата на специалната педагогика и психологията.

Технически и стилистично трудът е правилно оформен, текстът и неговото съдържание следват изцяло научната логика.

III. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

1. Увод и преглед на теорията по темата на дисертацията

В увода докторантката накратко поставя основните въпроси, трасирайки направленията на научната работа. Той би могъл да бъде по-разширен и в него да присъства в по-синтезиран вид основната цел на дисертацията, с което уводът би станал по-фокусиран върху нейния замисъл. Въпреки това уводът създава необходимата въвеждаща представа за смисъла и значимостта на дисертационния труд, както и за основните параметри, в които той се простира.

В първата си част литературното проучване е съсредоточено върху темата за училищния тормоз. Разгледана е неговата същност, видове, специфични характеристики, причини за появата му, разпространеност в съвременното училище и последици от налагането му върху жертвите. Докторантката се спира и върху мерките, които държавните институции и родителите вземат за предотвратяване на тормоза.

Втората част на теоретичния анализ може да се определи като специално-педагогическа, тъй като в нея е отделено внимание на основни категории деца и ученици със специални образователни потребности (СОП). Това в по-голямата си част са често

срещащи се категории, за които са характерни редица нарушения в поведението, психичния облик и социалните взаимодействия, откъдето произтича и тяхната уязвимост сред общата група ученици в масовото училище. В такъв смисъл вниманието върху тях от страна на авторката е обосновано. Целесъобразен е и анализът на особеностите на тези ученици със СОП, чрез който се разкриват именно причините за тяхната уязвимост, а оттук и необходимостта тормозът над тях да се подложи на научна оценка.

Теоретичната част на дисертацията изчерпва най-важните научни проблеми, които се изисква да бъдат проучени в контекста на дисертационната тема и които присъстват трайно в съвременната научна литература. Докладвани са и резултати от редица изследвания, част от които показват необходимост от още проучвания на училищния тормоз. Литературата е разгледана обективно и аналитично, широката тематика е представена с мярка. Въпреки нейното многообразие, докторантката излага достатъчно пестеливо информацията, без да „затъва“ в излишни коментари и ненужни аспекти на разглежданата материя. Отбелязвам, че макар трудът да надвишава изискването за обем, това не е поради разточителен преглед на литературата и за сметка на емпиричната му част.

Тази част на дисертацията разкрива широката теоретична култура на докторантката. Цитирането на използваните източници е според изискванията. Това, както и по принцип съдържанието на теоретичната част, показват добри умения за работа с научна литература и професионална компетентност.

Единствената забележка към първата част на дисертацията е във връзка със структурирането ѝ: налице са прекалено много параграфи, на които е раздробено съдържанието на текста, някои от които твърде малки по обем, за да заслужават озаглавяване. Така се създава впечатление за ненужно детайлизиране и сред многобройните подробности не се откроява по оптимален начин важното в текста.

2. Програма на изследването

Дизайнът на изследването се отличава с пълнота, логическа взаимовръзка между компонентите му и яснота при неговото описание. Целта е кратко и точно формулирана, задачите сочат за опит за вникване във всички обстоятелства, свързани с тормоза, и в различни негови детайли, проучването на които би довело до възможности за предотвратяване на тормоза. Хипотезите са логически обосновани, като с тях се обхващат всички аспекти, в които чрез емпиричното проучване се търсят и очакват иновативни доказателства за същността на училищния тормоз над учениците със СОП.

Смятам за правилно при структурирането на тази част на дисертацията задачите да намерят място непосредствено след целта на изследването, а не след хипотезите, тъй като задачите представляват операционализацията на целта – малките „стъпки“, чрез които тя се осъществява. Също в забележка отбелязвам, че изложението на изследователската методология е добре да се предшества от обобщение на литературните търсения, като се изтъкне какво е постигнато в очертаната изследователска област и какво не е добре изяснено до момента в нея, поради което

подлежи на по-нататъшни емпирични проверки. Присъствието на такава кратка, но съществена част на дисертационния труд логически свързва теорията с емпириката и обосновава необходимостта от собственото изследване.

Основните инструменти на изследването са два: първият разкрива какви видове тормоз към кои категории деца със СОП се насочват и как училищната среда влияе над този процес, доколко тя е подготвена да отреагира на агресията, като се хвърля светлина и върху характеристиките на насилниците; вторият е насочен към разкриване профилите на ученици със СОП, в групата на които присъстват 8 категории увреждания. Естеството на въпросите и съдържанието на двата въпросника позволяват набирането на надеждна информация в контекста на изследователската цел.

Директните участници в изследването са 120 възрастни, предимно учители, както и друг персонал, работещ в детски градини и училища, който е добре запознат и с опит в работата с деца ученици със СОП. Изследвани са и 120 деца и ученици с 8 вида увреждания в предучилищна и начална училищна възраст, като двете възрастови групи са равни по брой в 6 категории увреждания, а в две от категориите присъства по един участник. Броят на респондентите на изследването и техният подбор като цяло също корелират с поставената в дисертацията цел и представляват добра основа за достигане до търсените доказателства.

Имам само един въпрос във връзка с подбора на участниците в изследването. Както личи от таблица 4 в дисертацията, 20 деца със специфични нарушения на ученето са от детска градина, тоест те са в предучилищна възраст. Въпросът е: възможно ли е в тази възраст да се постави диагнозата „специфични нарушения на ученето“, кой и как е поставил тази диагноза?

Обобщено, дизайнът на изследването е правилно построен и дава адекватни насоки за разгръщането на емпиричната работа.

3. Анализ и представяне на резултатите от изследването

Изследването е осъществено според изискуемите регламенти и получените резултати са подложени на количествен и качествен анализ. Установяват се достоверни факти и закономерности, които свидетелстват, че целта на труда е осъществена по заложения в дизайна на изследването начин. Данните са обработени с надеждни математико-статистически методи, позволяващи да се отчетат статистически значимите параметри на доказателствения материал, съдържащ се в отговорите на участниците в изследването.

В текста присъстват многобройни таблици – 76 броя, и 44 графики, които създават прегледност и информативност на данните от изследването. Таблиците са много на брой, тъй като докторантката излага в тях не само статистически, а и първични данни, получени чрез двата въпросника. Поради това обемът на тази част на дисертацията нараства, но се увеличава прегледността и убедителността на доказателствата, до които води изследването..

Докторантката обсъжда в систематична последователност резултатите, интерпретирайки ги в тази част предимно от количествена гледна точка. Резултатите от прилагането на първия въпросник събират в единен фокус през призмата на цифрите цялата палитра от проблеми на училищната агресия, в която роля играят насилниците, техните жертви, свидетелите на тормоза, учителите и родителите. Статистически се доказва, че определени видове тормоз вземат превес и агресивните действия се разпределят по различен начин над отделните категории деца и ученици със СОП. Математико-статистически се разкрива как се осъществява тормозът и какъв ефект има той над засегнатите от него.

Данните от втория въпросник изясняват особеностите на 120-те деца и ученици със СОП по начин, позволяващ да се опишат профилите на всички проучени категории. Установява се, че най-голям проблем представлява аутизмът, а най-малък – специфичните нарушения на ученето, където поведението е най-близо до нормата. Но като цяло децата със СОП имат приемливо поведение в училище, както показват резултатите. Тъй като с първия въпросник се доказва, че аутистите са и най-честата мишена на тормоза, може да се заключи, че двата изследователски инструмента са в добро взаимодействие и се допълват взаимно.

Докторантката прави качествен анализ на резултатите под формата на дискусия върху получените резултати в две части: в първата съпоставя собствените си резултати с тези на други изследователи, с което се потвърждава истинността на установените от нея факти; във втората обсъжда резултатите от изследването в контекста на неговите хипотези, което придава завършеност на изследователската работа. Намирам идеята за тази структура на дискусияния материал за много положителна.

Тази част на труда остава отлично впечатление. От нея става ясно, че докторантката е овладяла необходимите изследователски умения в най-важния им аспект: събиране на доказателства, обработка, представяне и проследяване на данни от изследването, интерпретиране на естеството на научните факти. Наличието на значителен по обем количествен материал не е попречило на точността и яснотата на неговото изложение.

4. Изводи и приноси от изследването

Изводите от изследването са изведени и формулирани детайлизирано. Те много добре отразяват в обобщен вид изследователските резултати, без самоцелни отклонения от регистрираната фактология. Пълноценни и целенасочени са и препоръките, които произтичат от изследването и са отправени към институциите и родителската общност. Докторантката е оформила 2 приноса с научно-теоретичен характер и 5 с научно-практически. Изразявам съгласие с така оформените приноси от дисертационното изследване и пожелавам те да намерят действително приложение в науката и в училищната практика.

IV. Оценка на автореферата и публикациите

Авторефератът на дисертационния труд е оформен според изискванията в структурен, съдържателен и технически аспект. Той представя основните компоненти на дисертацията и важните резултати от изследването в достатъчно изчерпателен вид. Авторефератът отразява адекватно дисертационното съдържание и позволява научната общност да се запознае накратко с най-значимото в труда.

Докторантката има пет публикации, свързани с темата на дисертационния труд, чието съдържание показва много добри умения за представяне на научни тези. Тази публикационна активност удовлетворява напълно необходимостта от начални научни изяви на Олимпия Кацони и отговаря на изискванията за докторантско обучение.

Заклучение

Дисертацията на Олимпия Николаос Кацони е добре замислен, правилно структуриран и адекватно осъществен научен труд. В него тя е проучила и обобщила важна за теорията и практиката на специалната педагогика и психологията информация. Научната, практическата и обществената значимост на труда основно се състои в това, че може да окаже положителен ефект върху справянето с агресията в училищната практика, особено над ученици със СОП.

Качествата на дисертационния труд показват, че докторантката владее методологията на научните изследвания и може самостоятелно да ги извършва. На основание цялостно положителната си оценка смятам, че уважаемото Специализирано научно жури трябва да присъди на Олимпия Николаос Кацони образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност Специална педагогика.

6. 05. 2019 г.

Рецензент:.....

(проф. дпн Ц. Ценова)